

A bibliológia Rózsa György munkásságában.* Írásunkban a magyarországi bibliológiai kutatásokat Kovács Máté (1906–1972) halála után újraindító, rokon szellemiségű pályatárs, Rózsa György (1922–2005) ez irányú tevékenységét vázoljuk fel.

Bár kortársakról, a 20. századi magyar művelődéstörténet két jelentős alakjáról van szó, akik persze ismerték is egymást, pályájuk látszólag kevés ponton érintkezett egymással. 1952–1953 folyamán – egy hármas bizottság tagjaként, Haraszthy Gyula (1910–1990) és Mátrai László (1909–1983) társaként – Kovács Máté is állt az Akadémiai Könyvtár élén,¹ amelyet Rózsa György utóbb harminchat esztendőn át, 1960 és 1996 között igazgatott. A *Magyar Könyvszemlé*lén is csak „súrolták” egymást: 1961-ben éppen Rózsa György követte Kovács Mátét a lap szerkesztőbizottságában. Ezeknél kézzelfoghatóbb szakmai kapcsolatot jelentett, hogy Kovács Máté 1967-re befejezett és 1968-ban megvédett kandidátusi disszertációjának² opponense Köpeczi Béla (1921–2010) mellett Rózsa György volt. Dolgozatunkban a mélyebb, a bibliográfiai hivatkozásokból ugyan nem kimutatható, de könyvtárelméleti publikációik vizsgálata során kitapintható szellemi rokonságra kívánunk rámutatni.

Kovács Máté esetében az elméleti konstrukció keretét a bibliológia, méghozzá a bibliológiának a maga korában teljesen újszerű felfogása adta. Konceptiójának lényege Fülöp Géza (1928–1998) tömör megfogalmazása szerint az volt, hogy „modern szociológiai és rendszerelméleti alapon, továbbá kommunikációelméleti szempontok szerint vizsgálta az írásos-nyomatásos közlésmóddal, az írással és az olvasással, a könyvvel és a könyvtárral összefüggő társadalmi folyamatokat, e folyamatok intézményeit és eredményeit”.³

Bár Rózsa György az 1960-as évektől foglalkozott a könyves mesterségek és a társadalom kapcsolatának kérdéskörével,⁴ tudományos munkásságában a bibliológia mint kutatási terület csak Robert Estivals-lal (1927–2016) való 1981-es szófiai találkozása után jelent meg. A – fiatalon a lettrista mozgalomban feltűnt, a Sorbonne-on Köpeczi Bélával is megismerkedett – professzor 1968 és 1993 között információtudományt oktatott Bordeaux-ban, 1976-ban megalapította a Société de bibliologie et de schématisation nevű szervezetet, és negyven év alatt monográfiák, szerkesztett kötetek seregét szentelte a bibliológiának. Ő volt a korántsem mozdulatlan mozgató az 1968-ban megindult *Schéma* et *Schématization* című folyóirat,⁵ az 1981-től megrendezett nemzetközi bibliológiai kollokviumok, majd a bibliológia ügyét a nemzetközi szintéren 1988-cal kezdődően képvisel-

* A Kovács Máté Alapítvány felkérésére készített és a névadó tiszteletére szervezett 2016. november 11-ei, hajdúszoboszlói emlékülésen elhangzott előadás kissé módosított változata.

¹ BÉNYEI Miklós, *Kovács Máté*, Budapest, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, 2005 (Tudós tanárok, tanár tudósok), 33–34; HAY Diana, *Kovács Máté akadémiai könyvtári tevékenysége = Könyvtári Figyelő*, 2014, 4, 514–526. http://epa.oszk.hu/00100/00143/00095/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_2014_4_514-526.pdf (Letöltés: 2017. január 26.)

² KOVÁCS Máté, *A magyar könyv- és könyvtári kultúra a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában*, Budapest, 1967. http://real-d.mtak.hu/856/1/D_3696_Kovacs_Mate_ertekez-es.pdf (Letöltés: 2017. január 26.)

³ FÜLÖP Géza, *Könyvtártudomány és bibliológia : Kovács Máté könyvtárelméleti koncepciója = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*, 1996, 12, 19–28. Itt: 22. <http://epa.oszk.hu/01300/01367/00183/pdf/02konferenciak.pdf> (Letöltés: 2017. január 26.)

⁴ Ennek korai monografikus lenyomatait lásd: RÓZSA György, *A társadalomtudományi kutatás és a tudományszervezés tájékoztatósi problémái*, Budapest, Akadémiai, 1965; Uő, *Tudományos tájékoztató és társadalom*, Budapest, Akadémiai, 1972; Uő, *Scientific Information and Society*, The Hague, Paris, Mouton, 1973.

⁵ A máig megjelenő lap internetes elérhetősége: <http://www.aib.ulb.ac.be/ssb/html> (Letöltés: 2017. január 26.)

lő Association internationale de Bibliologie (AIB) elnevezésű tudós társaság mögött. A bibliológia azonban minden erőfeszítése ellenére frankofón tudomány maradt,⁶ amely Franciaországon, Belgiumon, Québecen és a franciául beszélő afrikai országokon kívül csak Kelet-Közép-Európa néhány országában tudott valamelyest meggyökeresedni és intézményesülni – igaz, ehhez nem mindenhol volt szűkség francia közreműködésre régióinkban. 1899-ben például a később az Országos Széchényi Könyvtár és az Akadémiai Könyvtár élén is megfordult szlavista, Melich János (1872–1963) révén a hazai szakajtó is beszámolt az orosz bibliológiai társaság megalakulásáról.⁷ A bibliológia létjogosultságáról, tárgyáról és rendszeréről az 1960-as években lefolyt szovjetunióbeli és közép-európai vitákat a debreceni Molnár Pál (1907–1968) ismertette.⁸ Az újabb lengyel bibliológiai terméssről pedig éppen Kovács Máté tett közzé rövid, csupán monogrammal ellátott, biobibliográfiájából⁹ alighanem éppen ezért kimaradt ismertetést a *Magyar Könyvszemle* 1970. 4. számában.¹⁰

Az AIB négy alapító tagja között Estivals professzort és Rózsa Györgyöt is ott találjuk, a társaság kebelében felvetett tudományos problémák köre pedig hűen tükrözi a francia és a magyar kutatások irányait. Sebestyén György (1946) megfogalmazása szerint „a magyar kutatások elsősorban a hagyományos értelemben vett könyvtári tudományok és az olvasáskutatás köre szerveződnek, míg a francia kutatás nagyobb hangsúlyt fektet a modern technológiák és az írás kölcsönhatásának vizsgálatára, továbbá a bibliológiában rejlő interdiszciplináris összefüggések részletekbe menő kidolgozására”.¹¹ A társaság kutatási programjának főbb elemei (az „alapító atyák”, Gabriel Peignot [1767–1849] és Paul Otlet [1868–1944] alapműveinek hozzáférhetővé tétele; az írástudományok enciklopédiájának kiadása;¹² a cenzúrakutatás; a bibliológia az új számítógépes eszközök és az internet korában), valamint konferenciáinak fontosabb témái (*Bibliológia, társadalom és fejlődés*, Szófia, 1988; *Bibliológia, kommunikáció és kultúra*, Tunisz, 1990; *Kiadás és hatalom*, Sherbrooke, 1993; *Új technológiák, társadalmi modellek és az írásbeli kommunikáció tudománya*, Párizs, 1995;

⁶ Erre utal a *Schéma et Schématisation* 2006-ban napvilágot látott 64. számának címe (*La Bibliologie, une science francophone*) is.

⁷ M[ELICH] J[ános], *Az orosz bibliológiai társaság = Magyar Könyvszemle*, 1899, 4, 412–413. <http://epa.oszk.hu/00000/00021/00107/pdf/408-415.pdf> (Letöltés: 2017. január 26.)

⁸ *A bibliológia (könyvtudomány) vitás kérdései két szovjet országos tanácskozás tükrében*, összeáll. Molnár Pál = *Könyvtári Figyelő*, 1967, 1–2, 33–48. http://epa.oszk.hu/00100/00143/00184/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1967_01-02_033-048.pdf (Letöltés: 2017. január 26.); MOLNÁR PÁL: *Vita a könyv- és könyvtártudomány viszonyáról a szocialista országok szakirodalmában = Könyv és Könyvtár; A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyvtárának évkönyve*, VI., szerk. Csúry István, Varga Zoltánné, Debrecen, KLTE Könyvtára, 1967, 107–170. https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/168577/KK_1967.pdf (Letöltés: 2017. január 26.)

⁹ *Kovács Máté szakirodalmi munkássága és a róla szóló irodalom, Bibliográfia*, összeáll. Nagyné Kiss Mária = *Kovács Máté emlékkönyv*, szerk. Szelle Béla, Budapest, Magyar Könyvtárosok Egyesülete, 1983, 217–261. http://kovacsmatealapitvany.hu/kovacs_mate_szakirodalmi_munkassaga (Letöltés: 2017. január 26.)

¹⁰ K[OVÁCS] M[até], *Új lengyel bibliológiai kiadvány jelent meg = Magyar Könyvszemle*, 1970, 4, 397–398. http://epa.oszk.hu/00000/00021/00280/pdf/MKSZ_EPA00021_1970_86_04_395-402.pdf#page=3 (Letöltés: 2017. január 26.)

¹¹ SEBESTYÉN György, *A mai francia bibliológiai kutatás főbb tendenciái = Könyvtári Figyelő*, 1986, 4, 423–432. Itt: 423. http://epa.oszk.hu/00100/00143/00286/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_1986_4_423-432.pdf (Letöltés: 2017. január 26.)

¹² *Les sciences de l'écrit*, sous la direction de ESTIVALS, Robert, Paris, Retz, 1993 (Les encyclopédies du savoir moderne). Az UNESCO támogatásával kiadott kötet magyar szerzői, közreműködői: Büky Béla, Fülöp Géza, Lőrincz Judit, Szabolcsi Miklós és a párizsi Papp Tibor.

A tudományos kommunikáció új formái, Salamanca, 2000)¹³ azonban nem csak az ő kutatói érdeklődésüket tükrözik: megvük észre, hogy e kérdések évtizedekkel korábban Kovács Máté írásaiban is megjelentek. Ezek közül különösen négy foglalkoztatta élénken Rózsa Györgyöt.

Egyik legtöbbször pertraktált témája az bibliológia és az információs forradalom kapcsolata volt. 1981-es szöfiai előadását az infokommunikációs eszközök társadalmi hatásának szentelte. A kommunikáció történetében három nagy szakaszt különített el: a szóbeli, az írásbeli és a nyomtatott kommunikációét. Az első az auditív, a másik kettő a vizuális kommunikációt jelenti. A rádió megjelenése a 20. század első felében kiemelte az auditív kommunikáció társadalmi fontosságát, a némafilm, a hangosfilm, majd a színes film által képviselt vizuális kommunikáció dominanciája ellenére. (A kommunikációt természetesen itt mindig makrotársadalmi jelenségként kell érteni.) A televízió mint a korabeli legfejlettebb audiovizuális médium győzedelmes menetelése és az informatika térnyerése után Rózsa egy negyedik nagy szakasz kialakulását észlelte a telematika (telekommunikáció + informatika), vagyis a telefon, a televízió és a számítógép összekapcsolását jelentő Viewdata rendszerek születésével. Az információs szakembert nem elsősorban a technikai részletek érdeklik, hanem az, hogy mit várhat a telematikától a már létező kulturális és tudományos eszközökhöz képest, mennyiben fogja az új technika megváltoztatni a kommunikáció hagyományos (nyomtatott és audiovizuális) csatornáinak használatát, mi lehet a telematika hatása a tudományos kutatásra, a tudományos információs szolgáltatásokra, az önképzés és információszerzés módjaira és technikáira, az ismeretszerzésre vagy akár a szabadidő eltöltésére. Véleménye szerint az információ integrációjának, az ismeretek felhalmozódásának folyamatát fogjuk megélni, amely három pilléren nyugszik: az elektronikus kommunikáción (posta, műhóldak stb.), a számítógépen és a könyvtáron. A telematika ennek a folyamatnak lehet a katalizátora. Az új infokommunikációs rendszerek alkalmasak lesznek arra, hogy egy egész könyvtárat összekapcsoljanak azzal a helyvel, ahol egy felhasználó ül a terminálja előtt. Ezek a szolgáltatások tehát messze túllépnek majd a „könyv házhozszállításán”, hiszen egész gyűjteményeket vagy adatbázisokat tudnak házhoz vagy a munkahelyre eljuttatni. A csúcstechnológia és a hagyományos könyvtár szolgáltatásait összehasonlítva és értékelve Rózsa arra a konklúzióra jutott, hogy ezek nemcsak kiegészíteni, hanem serkenteni is fogják egymást, és nem lesznek egymás konkurensei, tagadói vagy kizárói.¹⁴ Ugyanezt az álláspontját hangoztatta a CD-ROM-ok elterjedésekor.¹⁵

Az internet megjelenésének éveiben hangsúlyozta, hogy az új struktúrák az információs vagy posztindusztriális társadalom igazi manifesztálódásai, és az ilyen rendszerek működéséhez nélkülözhetetlen kommunikációs technológia tulajdonképpen az írásbeliség új kiteljesedésének eszköze. Tudományos és technikai elemei azonban sokkal kidolgozottabbak, mint társadalmi, humán és kulturális vonatkozásai. Kulturális és tudományos szempontból az a fő funkciója, hogy segítsen eligazodni az új és a régebbi szellemi termékek hatalmas gyűjteményeiben, és ezek legfontosabb feltalálási helyein, a könyvtárakban. Úgy gondolta, hogy a bibliológia közreműködhet annak jobb megértésében, hogy a társadalom számára mi az internet valódi haszna, illetve pontosan miben áll kritika nélküli elfogadásának és alkalmazásának kulturális kockázata.¹⁶ Döntő jelentőségűnek tartotta annak kimondását, hogy az új technológiákra való áttérésnek humanizált formában kell

¹³ A nemzetközi bibliológiai kollokviumok témajegyzéke és digitálisan közzétett dokumentációja az AIB honlapján található: <http://www.aib.ulb.ac.be/colloques/index.html> (Letöltés: 2017. január 26.)

¹⁴ RÓZSA, György, *Les systèmes de communication des informations et leur répercussion sur la société = Schéma et Schématisation*, 1983, 18, 52.

¹⁵ Uő, *Les technologies nouvelles de la communication et le livre: l'utilisation du CD-ROM = Revue de Bibliologie*, 1988, 4, 57–59.

¹⁶ Uő, *A quoi peut servir la bibliologie dans la perspective de super-autoroute de l'informa-*

megtörténnie, ami „nem tartozhat csak a nagy multinacionális cégek profitorientált tartományába”. Nem szabad korlátlan elektronikus eszközmonopóliumoknak kialakulniuk. „Társadalmilag és kulturálisan döntő jelentőségű annak felismerése és elfogadása, hogy a kulturális örökség és a digitalizálás nem riválisok, [...] az együttélést jelentik.” A kultúra digitalizálásának akkor van morális és lélektani létjogosultsága, ha kedvezően befolyásolja a nemzeti nyelvet, a közvetlen emberi kommunikációt és a munka kultúráját.¹⁷ (A problémakört egyébként Rózsa Györgynek az AIB 1991-es cacérési kollokviumán tett javaslata alapján ezekben az években külön nemzetközi munkacsoport vizsgálta.)¹⁸

A Rózsa György által tárgyalt második fontos téma a bibliológia és az információtudomány viszonya. Erről érkezett például 1989-ben Párizsban. Az információtudomány interdiszciplináris terület a társadalomtudományokon belül, amelynek a közgazdaságtannal, a kutatásszervezéssel és a szociológiával vannak a legszorosabb kapcsolatai. Tartoznak hozzá bizonyos elemek az informatikai és a telematikai technológiákból is, amelyek a nagy tömegű információ fogadását, tárolását, feldolgozását és közzétételét segítik elő. Ezek az elemek egyúttal forradalmasítják az információ tudományát. Másfelől közelítve: a matematika szolgáltatja az elméleti alapot, az informatikai és a telematikai technikák az alkalmazási eszközöket, míg az információtudomány funkciója, hogy biztosítsa az elméleti és szisztematikus interpretációt az információ felhasználásához szükséges modellezési, fogadási, tárolási, feldolgozási, közlési feladatok megoldásához. E folyamatban az információtudomány foglalkozik a felhasználóval, az emberi tényezővel. Vannak azonban egyéb kapcsolódások is, például az információtudományhoz tartozik a legnagyobb gyűjteményekben, a könyvtárakban található információ szervezése. Ennek része az automatizált adatbázisok (katalógusok, bibliográfiák) létrehozása. Az információtudomány tehát hozzájárul a gyűjtemények fejlesztéséhez, tárolásához és hozzáférhetőségéhez, vagyis a kulturális funkciók előmozdításához. Ez nemcsak a természettudományi és a műszaki gyűjteményekre igaz, hanem a társadalom- és a humántudományokra is. Ezáltal az információtudomány a kulturális tervezéshez is hozzájárul.

Az automatizált indexálás, az annotált bibliográfiák nem korlátozódhatnak a természet- és a műszaki tudományokra vagy a „kemény” társadalomtudományokra (a közgazdaságtudományra vagy a szociológiára), ezeknek a tevékenységeknek és szolgáltatásoknak ugyanígy ki kell szolgálniuk a történeti, a nyelvészeti és az irodalmi kutatásokat is. Hozzá kell továbbá ezekhez adni a teljes szövegek (enciklopédiák, tudományos és irodalmi művek) automatizált megjelenítését a közgyűjteményekben, míg az információtudomány határait a szakkutatásoknál lehet meghúzni. Az információtudomány eredményeit közvetve vagy közvetlenül be kell vezetni a szakkutatásokba, és mindez együtt fog igazi társadalmi értéket létrehozni.

Rózsa György szerint a bibliológia az információtudomány része, fő társadalmi szerepe pedig az alkalmazási lehetőségekben rejlik, amelyek révén jobban meg lehet érteni az írás társadalmi összefüggéseit. Mivel ezzel a megértéssel közelebb juthatunk a fejlesztési programok megvalósításához és a kulturális tervezéshez, ez úgy tekinthető, mint az alkalmazott bibliológia első számú tudományos és gyakorlati célja, amely egyúttal a társadalmi fejlődés egyik fontos eszköze. Az alkalmazott bibliológia fogalmát Robert Estivals *La Bibliologie* című, 1987-ben második kiadásban napvilágot látott könyvéből vette át, ahol általános megfogalmazás található a bibliológia történetéről, strukturájáról, fogalmi rendszeréről és politikájáról. Itt találkozhatunk a társadalmi-gazdasági

tion? = *Nouvelles technologies, modèles sociaux et science de l'information écrite*, Paris, École Polytechnique, 23–26 Octobre 1995

¹⁷ Uő, *Gutenberg nem vonul nyugdíjba, A kulturális örökség és a digitalizált kultúra kapcsolatáról = Írás Tegnap és Holnap*, 1997, 1. <http://epa.oszk.hu/00400/00413/00001/11rgy.html> (Léptetés: 2017. január 26.)

¹⁸ Uő, *Kulturális örökség és információs társadalom*, Budapest, Argumentum, 1995, 54.

bibliológiával és a fejlődés bibliológiájával is. A tudományos információ korszakait a meghatározó gazdasági rendszerekhez igazítva három nagy érat különített el a könyv alapján. Az agrártermelés dominanciája által meghatározott korszakban, amely a 19. század elejéig tart, a könyv és a könyvtár szerepe az elsődleges. A 20. század közepéig húzódo ipari korszakban a könyv és a periodikák hegemóniája jellemző, és megnő a szekunder információ, a dokumentáció jelentősége. A két első szakaszt követően a szolgáltatási szektor dominanciájával megjelennek az informatizált adatbázisok a lézeroptikai eszközökkel (például a CD-vel). A három nagy történelmi-társadalmi korszak információhordozói azonban nem konkurensei, hanem kiegészítői egymásnak, sőt valójában nem is lehetnek hatékonyak, ha nem támaszkodnak egymásra.¹⁹

Az ismertetendő bibliológiai témakörök közül a bibliometria a harmadik. Ez a kvantitatív technika a publikációs mechanizmusok (kiadás, reprodukció, terjesztés stb.) mélyebb és objektívebb megismerését célozza; egyszerre módszer és interdiszciplináris technika, amelynek alapjai a statisztikában rejlenek. S bár látszólag távol esik a bibliológia érdeklődésétől, Rózsa György véleménye szerint a bibliológiának az írás komplex tudományként olyan problémákkal is foglalkoznia kell, amelyek a társadalmi-gazdasági fejlődés és a tudományos munka közötti kapcsolatot tárják fel a publikációk szerepével összefüggésben. Ismeretes, hogy az angolszász és a francia terminológiában csak a természettudományokat tekintik tudománynak, ahol a kutatások és kísérletező tevékenységek eredményei nem függenek a helytől, a nyelvtől, a politikai rezsimtől vagy a kutató személyes attitűdjétől. A bibliológia feladata itt tehát az lehet, hogy megvizsgálja, mit nyújthat a bibliometria a társadalom- és a humántudományok számára, amelyek többnyire verbálisan fejezik ki magukat, bár használnak kvantitatív módszereket és technikákat is. Rózsa György meglátása, hogy a bibliometriának nincsenek korlátai a társadalom- és humántudományokban, a tudánymetriára – a folyóiratcikkek hivatkozásainak statisztikai vizsgálatára – azonban ez már nem érvényes, mivel jellegénél fogva elsősorban a természettudományok területén lehet alkalmazni.²⁰

Ami Rózsa bibliológiájának negyedik fontosabb problémakörét illeti, a rendszerváltást követően több előadásában és cikkében foglalkozott az írásmesterségek közép-kelet-európai helyzetével. Késérően állapította meg, hogy az általános várakozásokkal ellentétben a primer dokumentumokkal (könyvekkel, folyóiratokkal, egyéb dokumentumokkal) való ellátás kritikus állapotban van a régióban. Ennek fő okát abban látta, hogy a politikai és a gazdasági átalakulás egyáltalán nincs szinkronban, így a demokratizálódás folyamata és a pénzügyi alapok sem lehetnek összhangban. Míg korábban főleg a külföldi deviza hiányzott, az utóbbi években inkább a nemzeti valuta hiányzik drámai mértékben. Mint írta, a régió kormányai egyre kevesebbet foglalkoznak a kultúra finanszírozásával, arra hivatkozva, hogy ezt a piacnak kell megoldania. Csakhogy a gazdaság fejlettségi szintje ezt még nem teszi lehetővé. Közép-Kelet-Európa országaiban a magánszponzoráció sem elég fejlett, hogy helyettesíteni vagy kiegészíteni tudja a kormányzati támogatás elégtelensége által okozott hiányokat. Az igazi magánmecenatúra kialakulásához ugyanis szilárd polgárságra van szükség, amely javainak egy részét kulturális célokra képes és hajlandó fordítani. Ez az iparosított országokban sem a gazdagok első generációjánál valósult meg. Fennáll a veszély, hogy mire ez esetleg régiókban is bekövetkezik, elszegényednek a könyvtárak gyűjteményei, és a negatív tendencia visszafordíthatatlanná válik, amit megszenved a modernizáció folyamata és ezzel együtt a gazdaság fejlődése is. A külföldi adományozók, alapítványok pedig inkább a kommunikációs

¹⁹ Uő, *La bibliologie ou la réincarnation d'une discipline pour le développement = Théorie, méthodologie et recherche en Bibliologie*, Paris, Bibliothèque nationale, 25–27 Septembre 1989

²⁰ Uő, *À quoi servent la bibliométrie et la scientométrie dans les sciences sociales et humaines = Information scientifique et technique et communication écrite : actes du 11e Colloque International de Bibliologie, 1er Colloque bilatéral Algéro-français : Alger – 22–27 Novembre 1992*, dirigé par ESTIVALS, Robert, Paris, Société de bibliologie et de schématisation, 1997, 155–158.

technológiákra, az automatizálásra, a könyvtári tevékenységeket segítő különféle eszközökre helyezik a hangsúlyt. Mindezekből következően jelentősen csökken a primer információkhoz való hozzáférés, ami nem mérsékelhető az online elérhető automatizált bibliográfiai adatbázisokkal. Nehezen állítható meg az olvasási lehetőségek csökkenési tendenciája is. A felsorolt jelenségeket Rózsa a politikai bibliológia kategóriájába sorolta, azzal a végszóval, hogy a térség információs felzárkózása európai ügy, a probléma tehát globális megközelítést igényel.²¹

Rózsa György elméleti munkásságának e rövid számbavétele után most arról szólunk, milyen intézményesítési kísérletek történtek közreműködésével a bibliológia terén hazánkban.

1985-ben Köpeczi Béla elnöklete alatt és Sebestyén György titkári megbízatásával bibliológiai munkabizottság kezdte meg működését az Akadémia berkein belül. Ennek tevékenységében részt vett mások mellett Büky Béla (1928–1998), Fülöp Géza, Lőrincz Judit (1941), Monok István (1956), esetenként Szabolcsi Miklós (1921–2000).²² A magyar kutatók elismerését jelentette, hogy az AIB két rendezvényét is Budapestre hozta: 1985-ben *L'Écrit face aux nouvelles technologies* címmel, tizenhárom külföldi és tizenkét magyar előadóval magyar–francia kollokvium zajlott az írás és az új technológiák összefüggéseiről, 1995-ben pedig *Les transformations du système de communication écrite dans les pays de l'Europe centrale depuis 1985* címmel az írásbeli kommunikációs rendszer 1985 utáni közép-európai átalakulásáról.²³

Szintén Rózsa György kezdeményezte az egyik legkorábbi hazai internetes tudományos folyóirat, az *Írás Tegnap és Holnap* kiadását. A Nemzeti Kulturális Alap finanszírozásával, Lőrincz Judit által szerkesztett, többnyelvű szaklap a bibliológia legidősebb témáit igyekezett feldolgozni. Foglalkozott többek között a multimédiás tartalmak és az olvasás viszonyával, a magyarországi média nyelvi gondjaival, az olvasás és a kulturális identitás összefüggéseivel, az internetnek a sajtóra gyakorolt hatásával, a kiadói szakma átalakulásával, az 1976-os, az 1986-os és az 1993-as időmérleg-vizsgálatok olvasási vetületeivel, olvasás- és értékorientációs kérdésekkel, a vizualitással, a hálózati olvasással és a virtuális könyvtárakkal.²⁴ A korát és a nyílt hozzáférésért küzdő mozgalmat messze megelőző folyóirat mindössze négy számot ért meg 1997–1998-as fennállása során. Rózsa György később így nyilatkozott erről: „Úgy írtunk bele, mint egy hagyományos lapba,

²¹ Uő, *La bibliologie dans le système de communication intellectuelle et la bibliologie politique appliquée à la situation des pays de l'Est européen* = *Revue de Bibliologie*, 1992, 36, 39–40; Uő, *Les transformations du système de communication écrite dans les pays de l'Europe centrale depuis 1985 : le rôle changeant des bibliothèques dans la région et l'acquisition de la littérature primaire* = *Les transformations du système de communication écrite dans les pays de l'Europe centrale depuis 1985*, Budapest, 25–26 Juillet 1995

²² A „franciás” bibliológiai tematika e munkabizottság keretein kívül is megjelent az akadémiai diskurzusban. Példa erre a korszakból: MONOK István, *Beszámoló a Szegeден folyó könyv- és könyvtártörténeti kutatásokról, A személyi számítógépek felhasználási lehetőségei e munkáiban* = *Magyar Tudományos Akadémia Könyvtártörténeti és Bibliográfiai Bizottsága*, Budapest, 1987. február 26.

²³ RÓZSA György, *A Nemzetközi Bibliológiai Társaságról* = *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*, 1995, 12, 26–27 <http://epa.oszk.hu/01300/01367/00171/pdf/03szeminarium.pdf> (Letöltés: 2017. január 26.); SEBESTYÉN György, *Az egyetemi könyvtárosképzés ötven éve : az ELTE Könyvtártudományi Tanszékének rövid története*, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2001, 146–147; Uő, *Információs rendszerek a kutatásfejlesztés számára – Rózsa György, a globalizmus és a tudásmenedzsment* = *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*, 2009, 3., 41–49. Itt: 43–45.

²⁴ A folyóirat máig elérhető eredeti honlapja: <http://regi.oszk.hu/kiadvany/iras/> (Letöltés: 2017. január 26.)

pedig az ilyesmi más módszereket, más rendszert kíván. Egy évig élt a folyóirat, aztán érdeklődés és támogatás híján megszűnt.”²⁵

Összegzésként megállapíthatjuk, hogy a hazai bibliológiai munkálatok Kovács Máté 1972-es halálát követően egy évtizeddel Rózsa György ösztönzésére nemzetközi (frankofón) érdeklődés mellett újraindultak, és az ezredfordulóig laza és szerény szervezeti keretek között folytak. Rózsa György írástudományi munkássága szétszálazhatatlanul összefonódott a Robert Estivals-féle francia iskoláéval. A bibliológiát nem mindenható tudománynak – a maga szavaival: „az írástudomány és -kutatás non plus ultrájának” – hanem szintetizáló eszköznek tekintette, amelynek a sokszínű, ám spekulatív elemzésektől el kell jutnia a szociológia és a kulturális tervezés szférájába. Ez az a gondolat, amely mindenekfelett rokonítja Kovács Máté és Rózsa György bibliológiáját.

RÓZSA DÁVID
RÓZSA GÁBOR

²⁵ RÓZSA György, RÓZSA Dávid, *Legvégül a tópart : (ön)életrajz két kézre*, Budapest, MTA Könyvtár és Információs Központ, KSH Könyvtár, 2015, 135.